

COMPETENTIES VOOR DEMOCRATISCHE CULTUUR

Samenleven als gelijken
in cultureel diverse
democratische samenlevingen

Samenvatting

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

COMPETENTIES VOOR DEMOCRATISCHE CULTUUR

Samenleven als gelijken
in cultureel diverse
democratische samenlevingen

Samenvatting

The opinions expressed in this work are the responsibility of the authors and do not necessarily reflect the official policy of the Council of Europe.

All requests concerning the reproduction or translation of all or part of the document should be addressed to the Directorate of Communication (F-67075 Strasbourg Cedex or publishing@coe.int).

Cover photo: © Shutterstock
Cover design: Documents and Publications Production Department (SPDP), Council of Europe

Layout: Documents and Publications Production Department (SPDP), Council of Europe

Council of Europe Publishing
F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>

© Council of Europe, June 2016
Printed at the Council of Europe

Samenvatting

Dit document bevat een beschrijving van een conceptueel model van de competenties die studenten en leerlingen zich eigen moeten maken om effectief te kunnen deelnemen aan een democratische cultuur en vreedzaam met anderen te kunnen samenleven in diverse democratische samenlevingen. Het doel van het model is onderwijsinstellingen te ondersteunen in hun besluitvorming en planning en het onderwijs te helpen studenten en leerlingen goed voor te bereiden op een leven als competente democratische burgers.

Het document bestaat uit 7 hoofdstukken.

Hoofdstuk 1 bevat een beschrijving van het onderwijskundige doel van het competentiemodel. Er wordt ook uitgelegd waarom wordt gesproken over 'democratische cultuur' in plaats van 'democratie'. Dit is om te benadrukken dat democratie weliswaar niet mogelijk is zonder democratische instellingen en wetgeving, maar dat dergelijke instellingen en wetgeving in de praktijk alleen kunnen functioneren als ze op een democratische cultuur zijn gestoeld en dus op democratische waarden, attitudes en praktijken. Verder wordt in hoofdstuk 1 uitgelegd hoe een democratische cultuur en interculturele dialoog in cultureel diverse samenlevingen van elkaar afhankelijk zijn: interculturele dialoog is in dergelijke samenlevingen van cruciaal belang, omdat je daarmee alle burgers bij democratische discussie, democratisch debat en democratisch overleg betreft.

In hoofdstuk 2 en 3 worden enkele achtergronden en aannames van het model beschreven. De in hoofdstuk 2 beschreven aanname is dat burgers zich een reeks competenties eigen moeten maken om effectief aan een democratische cultuur te kunnen deelnemen, maar dat deze competenties op zich niet toereikend zijn, omdat democratische participatie ook de nodige institutionele structuren vereist. Met andere woorden, voor een democratische cultuur heb je zowel competenties als democratische instellingen nodig. Daarnaast vraagt democratische participatie van burgers in een samenleving om maatregelen waarmee sociale ongelijkheid en structurele achterstanden worden aangepakt. Worden die maatregelen niet getroffen, dan worden leden van achtergestelde groepen, onafhankelijk van hun democratische competenties, in democratische processen gemarginaliseerd.

Hoofdstuk 3 bevat een beschrijving van het in het competentiemodel gebruikte concept 'cultuur'. Alle culturen zijn heterogeen, omstreden, dynamisch en voortdurend in ontwikkeling en alle mensen bestaan uit een bundeling van culturen die op een complexe manier in elkaar grijpen. Ook het concept 'intercultureel' wordt in dit hoofdstuk onder de loep genomen. Verondersteld wordt dat interculturele situaties zich voordoen als iemand een andere persoon of een andere groep mensen als cultureel anders beschouwd. Interculturele dialoog wordt daarom gedefinieerd als dialoog tussen individuen of groepen die zichzelf als vertegenwoordigers van verschillende culturele tradities zien. Daarbij wordt aangetekend dat interculturele dialoog bijzonder belangrijk is voor het bevorderen van tolerantie en sociale cohesie in cultureel diverse samenlevingen, maar dat een dergelijke dialoog in bepaalde omstandigheden ook bijzonder veeleisend en moeilijk kan zijn.

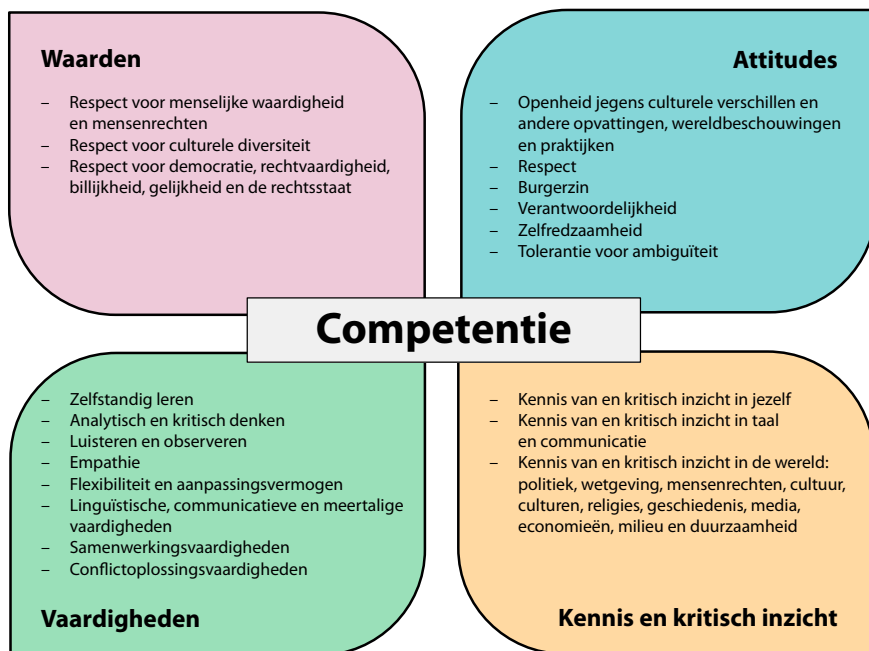
In hoofdstuk 4 wordt het in het model gebruikte concept 'competentie' nader omschreven. Democratische en interculturele competentie wordt gedefinieerd als het vermogen relevante waarden, attitudes, vaardigheden, kennis en/of inzicht te mobiliseren en die vervolgens zodanig toe te passen dat op een adequate en effectieve manier kan worden gereageerd op de eisen, uitdagingen en kansen in democratische en interculturele situaties. Competentie wordt gezien als een dynamisch proces waarin een competent individu op een actieve, adaptieve manier clusters psychologische middelen mobiliseert en inzet om te kunnen inspelen op mogelijke nieuwe omstandigheden.

Het hoofdstuk bevat niet alleen een beschrijving van dit algemene, holistische gebruik van het begrip 'competentie' (enkelvoud), maar ook van 'competenties' (meervoud). Het begrip 'competenties' wordt in dit document gebruikt als het gaat om specifieke individuele middelen (specifieke waarden, attitudes, vaardigheden, kennis en inzicht) die worden gemobiliseerd en ingezet om competent gedrag te produceren. Kortom, bij competentie gaat het hier om de selectie, activering en organisatie van competenties en de gecoördineerde, adaptieve en dynamische toepassing van deze competenties in concrete situaties.

Hoofdstuk 5 bevat een beschrijving van de gehanteerde werkwijze om vast te stellen welke specifieke competenties geschikt zijn voor verwerking in het huidige model. Dat model is niet helemaal nieuw. Het is gebaseerd op een systematische analyse van bestaande beschrijvingen van democratische competentie en interculturele competentie. Een inventarisatie leverde 101 van dergelijke beschrijvingen op. Die zijn geanalyseerd en alle competenties die erin voorkwamen, zijn benoemd en gecategoriseerd. Dit leverde 55 mogelijke competenties voor het nieuwe model op. De volgende stap was om deze reeks van 55 competenties in te korten tot een beter beheersbaar en

praktischer geheel. Op basis van een reeks principiële criteria en pragmatische overwegingen zijn toen de belangrijkste competenties geselecteerd, wat heeft geresulteerd in 20 competenties: 3 waarden, 6 attitudes, 8 vaardigheden en 3 soorten kennis en kritisch inzicht. Deze competenties zijn vervolgens gebruikt voor de ontwikkeling van het model. Daarna is een conceptdocument met een beschrijving van het model opgesteld dat voor advies is voorgelegd aan een internationaal panel van academici, onderwijzers en beleidsmakers. Zij konden zich heel goed in het model vinden, maar deden ook enkele nuttige suggesties voor wijziging. Op basis daarvan zijn bepaalde aspecten van het model aangescherpt en is dit document opgesteld.

De 20 competenties van het CDC-model

Hoofdstuk 6 bevat een volledige beschrijving van het definitieve model en van alle specifieke waarden, attitudes, vaardigheden, en soorten kennis en kritisch inzicht waarmee iemand op een effectieve, adequate manier in een democratische cultuur kan participeren. Figuur 1 is een schematische weergave van het model. De kadertekst hieronder geeft een volledig overzicht van de 20 competenties, inclusief een korte beschrijving van elke competentie.

In het laatste hoofdstuk - hoofdstuk 7 - worden twee wensen voor de toekomst van het model uitgesproken: de hoop dat het een nuttig document blijkt te zijn voor de besluitvorming en planning in het onderwijs en dat het jongeren helpt zich binnen de kaders van democratische instellingen en met respect voor de rechten van de mens als zelfstandige deelnemers aan de samenleving te profileren, en dat ze hun eigen doelen in het leven kunnen kiezen en zelf kunnen bepalen hoe ze daar invulling aan geven.

Bijlage A bestaat uit een lijst met de 101 bronnen die zijn gebruikt. Bijlage B bestaat uit een lijst met de 55 competenties die uit die 101 bronnen gefilterd zijn. Bijlage C bevat aanbevolen achtergrondliteratuur, dus boven op de in bijlage A vermelde bronnen.

Beknopte beschrijving van de competenties die iemand in staat stellen op een effectieve en adequate manier aan een democratische cultuur deel te nemen

Waarden

Respect voor menselijke waardigheid en mensenrechten

Deze waarde is gebaseerd op de algemene opvatting dat alle mensen gelijkwaardig zijn, dezelfde waardigheid hebben, recht hebben op hetzelfde respect, dezelfde mensenrechten en dezelfde fundamentele vrijheden, en als zodanig behandeld dienen te worden.

Respect voor culturele diversiteit

Deze waarde is gebaseerd op de algemene opvatting dat andere culturele tradities, culturele verschillen en diversiteit, evenals pluriformiteit van inzichten, meningen en praktijken, als positief dienen te worden beschouwd en dienen te worden gewaardeerd en gekoesterd.

Respect voor democratie, rechtvaardigheid, billijkheid, gelijkheid en de rechtsstaat

Deze verzameling waarden is gebaseerd op de algemene opvatting dat samenlevingen dienen te functioneren en bestuurd dienen te worden op basis van democratische processen waarin de beginselen van rechtvaardigheid, billijkheid, gelijkheid en de rechtsstaat worden gerespecteerd.

Attitudes

Openheid jegens culturele verschillen en andere opvattingen, wereldbeschouwingen en praktijken

Openheid is een houding jegens mensen met een andere culturele achtergrond dan die van jezelf of jegens andere opvattingen, wereldbeschouwingen en praktijken. Het betekent dat je een bepaalde gevoeligheid, nieuwsgierigheid en bereidheid hebt om je in andere mensen en wereldbeschouwingen te verdiepen.

Respect

Respect betekent dat je iemand of iets acht en waardeert op grond van het oordeel dat zij een intrinsiek belang of intrinsieke waarde hebben. Respect voor anderen die volgens jou een andere culturele achtergrond of andere opvattingen, meningen of praktijken hebben dan die van jou zijn van cruciaal belang voor effectieve interculturele dialoog en een democratische cultuur.

Burgerzin

Burgerzin is een houding jegens een gemeenschap of sociale groep waartoe je behoort en die groter is dan je eigen directe familie of vriendenkring. Burgerzin veronderstelt dat je beseft dat je tot die gemeenschap behoort, dat je je bewust bent van andere mensen in je gemeenschap, dat je bewust bent van de effecten van jouw daden op die mensen, dat je solidair bent met anderen in de gemeenschap en dat je beseft dat je een burgerplicht hebt jegens die gemeenschap.

Verantwoordelijkheid

Verantwoordelijkheid is een houding ten opzichte van je eigen daden. Als je je verantwoordelijkheid neemt, reflecteer je op je daden, formuleer je voor jezelf hoe je op een moreel verantwoorde manier optreedt, voer je je daden gewetensvol uit en roep je jezelf ter verantwoording voor de gevolgen van die daden.

Zelfredzaamheid

Zelfredzaamheid is een houding ten opzichte van jezelf. Het gaat om een positief geloof in je eigen kunnen om acties te ondernemen die nodig zijn om bepaalde doelen te verwezenlijken en om het vertrouwen dat je kwesties kunt doorgronden, adequate werkwijzen kunt kiezen om doelen te bereiken, hindernissen met succes kunt omzeilen en een verschil in de wereld kunt maken

Tolerantie voor ambiguïteit

Tolerantie voor ambiguïteit is een houding ten aanzien van onduidelijke situaties die op diverse - conflicterende - manieren kunnen worden geïnterpreteerd. Het betekent dat je dit soort situaties positief benadert en er op een constructieve manier mee omgaat.

Vaardigheden

Zelfstandig leren

Zelfstandig leren betekent dat je beschikt over vaardigheden die je nodig hebt om geheel zelfstandig en zonder inbreng van anderen je eigen leerproces te bepalen, organiseren en beoordelen en het af te stemmen op je persoonlijke behoeften.

Analytisch en kritisch denken

Analytisch en kritisch denken zijn vaardigheden die je nodig hebt om teksten, argumenten, interpretaties, kwesties, evenementen, ervaringen, enzovoorts op een systematische en logische manier te analyseren, evalueren en beoordelen.

Luisteren en observeren

Luisteren en observeren zijn vaardigheden die je nodig hebt om te registreren en te begrijpen wat mensen zeggen en hoe ze dat zeggen, en om non-verbaal gedrag van anderen te registreren en te begrijpen.

Empathie

Empathie is een combinatie van vaardigheden die je nodig hebt om je in te leven in de gedachten, overtuigingen en gevoelens van anderen en die te begrijpen, en om de wereld door de ogen van anderen te zien.

Flexibiliteit en aanpassingsvermogen

Flexibiliteit en aanpassingsvermogen zijn vaardigheden die je nodig hebt om je gedachten, gevoelens en gedrag te kunnen aanpassen en regelen, zodat je effectief en adequaat op nieuwe contexten en situaties kunt reageren.

Linguïstische, communicatieve en meertalige vaardigheden

Linguïstische, communicatieve en meertalige vaardigheden heb je nodig om effectief en adequaat te communiceren met mensen die dezelfde of een andere taal spreken en om als tussenpersoon tussen sprekers van verschillende talen op te treden.

Samenwerkingsvaardigheden

Samenwerkingsvaardigheden heb je nodig als je gezamenlijke activiteiten, taken en ondernemingen wilt laten slagen en als je anderen wilt stimuleren tot samenwerking om zo de doelen van de groep te realiseren.

Conflictoplossingsvaardigheden

Conflictoplossingsvaardigheden heb je nodig om op een vreedzame manier conflicten aan te pakken, te beheersen en op te lossen door conflicterende partijen te ondersteunen bij hun zoektocht naar een oplossing die voor alle partijen acceptabel is.

Kennis en kritisch inzicht

Kennis van en kritisch inzicht in jezelf

Dit betekent dat je kennis hebt van en kritisch inzicht hebt in zowel je eigen gedachten, overtuigingen, gevoelens en motiveringen als je eigen culturele achtergrond en kijk op de wereld.

Kennis van en kritisch inzicht in taal en communicatie

Dit betekent dat je kennis hebt van en kritisch inzicht hebt in de maatschappelijk aanvaardbare verbale en non-verbale communicatieve conventies van de taal/talen die je spreekt, de effecten die verschillende communicatiestijlen op iemand kunnen hebben, en de manier waarop verschillende talen op een unieke manier uitdrukking geven aan gemeenschappelijke culturele begrippen.

Kennis van en kritisch inzicht in de wereld

Hierbij gaat het om een groot, complex geheel aan kennis van en kritisch inzicht in een breed scala aan terreinen, zoals politiek, wetgeving, mensenrechten, cultuur, culturen, religies, geschiedenis, media, economieën, milieu en duurzaamheid.

Samenlevingen in Europa staan voor grote uitdagingen, zoals dalende kiezersaantallen bij verkiezingen, een toegenomen wantrouwen jegens politici, een toename van discriminerend geweld, intolerantie en vooroordelen jegens etnische en religieuze minderheden, en een groeiende steun voor gewelddadig extremisme. Deze uitdagingen vormen een bedreiging voor de legitimiteit van democratische instellingen en vreedzame co-existentie in Europa.

Formeel onderwijs speelt een cruciale rol in de aanpak van deze uitdagingen. Adequate educatieve input en doeltreffend onderwijs bevorderen democratische betrokkenheid, verminderen intolerantie en vooroordelen, en verlagen de steun voor gewelddadig extremisme. Om deze doelen te verwezenlijken moet het onderwijs wel goed inzicht hebben in de democratische competenties die in het curriculum aan bod moeten komen.

De Raad van Europa heeft een nieuw conceptueel model ontwikkeld met beschrijvingen van de competenties die burgers nodig hebben om te kunnen deelnemen aan een democratische cultuur en om vreedzaam met anderen te kunnen samenleven in cultureel diverse samenlevingen. Het model is het resultaat van twee jaar hard werken en wordt volledig onderschreven door een internationaal panel van vooraanstaande onderwijsdeskundigen. Het bestaat uit een robuust conceptueel fundament voor de ontwikkeling van curricula, didactieken en beoordelingssystematieken voor Democratisch Burgerschap en Mensenrechteneducatie. Onderwijsinstellingen kunnen hun studenten en leerlingen hiermee effectief voorbereiden op een leven als betrokken, tolerante democratische burgers.

Deze brochure is een samenvatting van *Competences for Democratic Culture*. De volledige (Engelstalige) tekst van deze publicatie is beschikbaar via de website van de Raad van Europa (ISBN 978-92-871-8237-1).

www.coe.int

De Raad van Europa is de toonaangevende mensenrechtenorganisatie van Europa. De Raad telt 47 lidstaten, waarvan 28 ook lid zijn van de Europese Unie. Alle lidstaten van de Raad van Europa hebben het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens ondertekend. Dit Verdrag is gericht op de bescherming van mensenrechten, democratische waarden en rechtsstaatbeginselen. Het toezicht op de uitvoering van het Verdrag in de lidstaten is in handen van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE